

Szolláth Hunor

Az első szovátai fürdő a református egyház tulajdonában

Kulcsszavak: *szovátai református egyház; első szovátai sós fürdő; Veress József; fürdőélet.*

Az első szervezett és komolyabban felszerelt szovátai sós fürdő a bögözi származású Veress József nevéhez köthető. Egy jól működő kis fürdőtelepet épített ki a saját telkén vetkőzőkabinokkal, kádakkal, sőt vendéglővel is, melyet a későbbiekben – a Medve-tónál létrejövő fürdő elindulása után – Alsó-fürdőnek is neveztek.

A fürdőtelep kialakítását a korondi fürdő mintájára végezte, ahova Dósa Dánielt, országgyűlési képviselőt és barátját, sokszor meghívta. A korondi fürdő a Molnos család birtokában volt, és a 19. század első évtizedeiben kedvelt célpont volt az urak között.¹ A fürdőt gróf Kemény Miklós bérelte a Molnos családtól, egészen 1826-ig. A korondi borvíz hamar ismertté vált orvosi körökben mint a skorbut kiváló ellenszere. A gyógyulni vágyókat az ivókúrákon kívül a meleg kád-fürdők, sós fürdők és zuhanyfürdők várták.²

A szovátai fürdőbe járó vendégek tiszteletének örvendő Veress számára egy érc-lapot állítottak ki 1878-ban, mely jelenleg is megtalálható a református templom épületében. Felirata a következő: „Szovátai Veress Józsefnek, e fürdő alapítójának, a szenvedő emberiség érdekében tett áldozatkészségéért állítattott ez érclap az 1878-ik évi fürdővendégek által 1878 augusztus 20-án”. A Géra-fürdő egészen az 1970-es évekig működött, amikor a nagy árvíz elpusztította.³

Veress József, aki 1870-től megyegondnok volt a szovátai református leányegyháznál, 1889-ben bekövetkezett halála előtt a leányegyházra hagyta egész vagyonát, a fürdőt és a családi házát is telekkel együtt. Március 5-én kelt végrendeletében megnevezte adományként a sós fürdőt 28 szobával, a 40 ezer koronát érő házát és a berendezést. A végrendelet anyaga nem lelhető fel, annak részleteit szórvány-adatokból tudjuk összeállítani.

A végrendeletkezés a református egyház anyagi gondjait volt hivatva megoldani, az anyasítási folyamatot beindítani, iskolát és templomot építeni, így az 1893-ban újonnan létrehozott lévitai állás jussa, a kepemegváltást is beleértve, a fürdő egész évi jövedelmének a fele, mínusz 130 forint.⁴ Az ezen felül megmaradó összeg a sóváradai beszolgáló lelkész illetménye volt, melynek felét az egyházközség céljaira használták fel.⁵ Veress József egykori gazdasszonya a hagyaték szerint évi 60

forintra volt jogosult és egy szoba használatára a fürdő területén. Ezt – a fürdő 1902-es eladása után – megvonta tőle az új tulajdonos.⁶ Veress sírja az egykor tulajdonában levő kertben van, amit jelenleg az ortodox egyház birtokol.

Veress József halálát követően az egyház és Veress utódai között hosszú hagyatéki per kezdődött, amit követtek a tulajdonjogi perek, amíg tisztázni tudták a fürdő és az azt körülvevő telkek hovatartozását. Ezeknek a lefolyását nem lehet nyomon követni a források hiánya miatt, ezért az információk nagyjából már a fürdőnek a református egyházhoz való kerülése után találhatók meg. 1895-ben⁷ már arról értesülünk egy presbiteri gyűlés alkalmából Bíró Géza sóváradai beszo­l­gá­ló lelkésztől, hogy a fürdő az év február 8-án a Magyar Királyi Kúria és a két alsóbb hatóság jóváhagyásával az egyháznak ítéltetett. Az ügy a Marosvásárhelyi Királyi Törvényszék által a királyi közjegyzőhöz tétetett át a telekkönyvi átírás miatt. A lelkész az ügy teljes vizsgálata után úgy látta, hogy Csontos Olivér, az egyház ügyvédje, jó munkát végzett, azonban szerette volna, ha az egyház gondnoka is részt vett volna a tárgyalásokon, abban a reményben, hogy így felgyorsítható lenne a folyamat. Ezeknek a marosvásárhelyi kiszállásoknak a költségeit az egyház volt köteles kifizetni.

Novemberben a lelkész közölte, hogy már többször jártak tárgyaláson a fürdő áttelekeltetése ügyében a gondnokkal, de egy vitás kérdés miatt, amely Csendes Lujza és Gub János között van peres úton, az ügy nem halad előre. Emiatt a Nyárádszeredai Királyi Járásbíróság fog kiszállni a helyszínre, hogy a vitás föld­ügyet eldöntse.⁸ Erről értesítést is küldtek, hogy amennyiben a községi kiszállási adó – 50 korona – be lesz fizetve, akkor kiszállnak folyó hó 23-án, és ekkor tisztázni fogják a Veress-féle hagyatékok földügeit és a fürdő gondjait is.⁹ Az 50 korona illetéket az egyház fizette be Szoboszlai gondnok helyett, mert félő volt, hogy akadályokat gördített volna a fürdő átadása elé, így a járásbíróság kiszállása elnapolódott volna.

1896-ban a Marosvásárhelyi Magyar Királyi Törvényszék július 7-én kiadott végzése szerint Szoboszlai György zárgondnoksága azonnal megszűnt, és a fürdő átkerült az egyház tulajdonába. Ez vonatkozott minden belsőre is, ami a hagyatékban szerepelt.¹⁰ 1897. április 23-án a gyógyfürdő és a vele együtt hagyományozott telkek átvétele megtörtént.¹¹ Az egyházmegyei főhatóságok csak bíróság útján tartották volna helyesnek az átvétel lebonyolítását, de az egyházközség közgyűlése, az esperes és a peres ügyeket intéző ügyvéd, Csontos Olivér, is úgy látták jónak, hogy az azonnali átvétel megtörténjék. Ekkor már a multhatatlanul szükséges javítások iránt is intézkedéseket kezdeményeztek. A javítások költsége ily módon 990 korona körül alakult, az elsődleges becslések alapján. Ekkor felmerült annak a lehetősége is, hogy a fürdőt haszonbérbe adják, vagy pedig házilag kezeljék, azaz az egyház gondnoksága alá tartozzék. Végül úgy határoztak,

hogy a következő időnyre a fürdő még az egyház kezelésében maradjon, a haszon reményében. Gondnokot és jegykezelőt választottak, valamint a fürdő körüli teendők elvégzésére személyzetet vettek fel. A fürdő igazgatója Csanády Attila főerdész lett. A személyzet feladata volt a tó területének tisztán tartása, a fürdőruhák kiadása, a lámpák meggyújtása, és a jegyek ellenőrzése is. A dohányárusítás, valamint az italmérési engedélyek beszerzése érdekében lépéseket tettek, valamint egy zenekar leszerződését is tervezték.

A fürdőidény végére nyilvánvalóvá váltak a hét éves per alatt keletkezett hiányosságok mind a fürdő, mind az épületek körül.¹² A fejlesztés érdekében javasolták a nagyon zajos fürdőtelepről a szekerek kizárását, ezeknek az utaknak sétaterekké való átalakítását. Egy kuglipálya létrehozása és az istállók elkülönítése a fürdő területétől ugyancsak jó hatást gyakorolt volna a jövőbeni fürdőéletre. A fürdő területére, valamint a sétaterekre lámpákat állítottak föl és virágágyásokat hoztak létre. A vendégházakat újra zsindelyezték, a fürdő bejáratához egy nagy, de egyszerű kaput terveztek. A medencét bővítették, a meleg fürdőnél pedig a rossz régi csöveket kicserélték. Ugyancsak szerepelt a tervek között a Fekete-tó, a másik hagyományozott fürdő felé az ösvényeknek, utaknak a kialakítása és azoknak padokkal való ellátása. A fürdő gyarapítása és a vendégek számának növelése érdekében még két darab földterület megvételét is tervezték.

Ezek megvalósításának költségeire az Igazgatótanács pénztárából szerettek volna kölcsönt felvenni, amire a biztosíték maga a fürdő lett volna. Ezt azonban nem találták megfelelő biztosítéknak a felsőbb hatóságok, ezért utasította az egyházközséget, hogy a fürdőt haszonbérbe adja ki.¹³ Így a vállalkozó majd a hosszabb idejű bérlet fejében a szükséges munkákat elvégzi. Akkoriban a fürdő melletti két terület, valamint a Fekete-tó tulajdonjoga vitás volt, az állapotok nagyon leromlottak, a fürdő nem volt haszonbérbe adható előnyös feltételek mellett, ezért tervezték más pénzügyi intézetből a kölcsön felvételét.

Az éjjeli rend- és csendzavarók ellen éjjeli őrséget szerveztek, a személyzet és a zenészek fürdőidejét pedig délután 1-2 között állapították meg, amikor nem zavarják a többi fürdővendéget, mert emiatt is panaszok érkeztek.¹⁴

1898-ban újra felmerült a bérbeadás kérdése, mivel a beszolgáló lelkész, Bíró Géza, aki a fürdő ügyes-bajos dolgaival foglalkozott, nem tudott időt szakítani ilyen feladatokra is, szerinte a vendéglőt és az egész fürdőtelepet célszerű lenne inkább haszonbérbe adni. Erre azonban az egyházközség közgyűlése újfólag is nemmel felelt.¹⁵ A fürdő egyházi kezelés alatt összesen - a számadási naplók szerint - 19389 koronát jövedelmezett.¹⁶ Ekkor a Fekete-tó zárt kabinjaiban már a szovátai lakosok sem fürdhetek ingyen, és a nem helyi lakosok, akik csak nyaranta laktak Szovátán, minden sós fürdőben csak jeggyel fürdhettek.¹⁷ A fürdőorvos ekkor Dr. Szelecsényi Zsigmond volt, akinek két szoba járt lakhatásra és a fürdővendégek orvosi vizsgálatára. A fürdővendégek szórakoztatására megren-

delték a *Budapesti Napló* és az *Ellenzék* című újságokat. Az ingyenes fürdés joga ugyan csak az állandó szovátai lakosoknak járt a Fekete-tó vizében, de mások is kértek ingyenes fürdési lehetőséget, például a Szent Ferenc rend, amelyik akkor került Szovátára, vagy a gyergyószentmiklósi hivatalnokok egy kisebb csoportja.¹⁸

Mivel a következő fürdőidény nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, a presbitérium elhatározta annak eladását. A fürdő tulajdonjogilag nem volt teljesen az egyházra ruházva, a kisebb-nagyobb javítások költségeire pedig nem tudtak sehonnan sem kölcsönt fölvenni. Amikor Veress József a vagyonát az egyházra hagyományozta, több házhely is azoknak a személyeknek a nevében volt, akikről Veress előzőleg megvásárolta. Ezek az egyének pedig kijelentették ragaszkodásukat ezekhez a telkekhez.¹⁹ A fürdő jövedelméből ez nem volt megvalósítható az illetékek és kifizetések miatt, ezért elhatározták legkevesebb 18 ezer koronáért való eladását.²⁰ Külön kikötésként szerepelt, hogy a majdani esetleges vevő az egyháztagoknak az ingyenes fürdést mindenkor biztosítsa. Eközben egy versenytárs fürdő is működni kezdett, amivel szemben az akkori állapotában a református egyház fürdője meg nem állhatott.

1899-ben Nagy József nyárádszeredai járási főszolgabíró jelentkezett többek nevében, hogy megvásárolná a sós fürdőt.²¹ Mivel a fürdő jogi rendezhetetlensége miatt annak jövedelmezővé tételéhez kölcsönre nem számíhattak, valamint a hiányosságok miatt esetleges bezárás veszélye is fenyegetett, a fürdőt el akarták adni 18 ezer koronáért. Az egyház a területek jogi rendezettsége iránt nem kívánt szavatosságot vállalni, amiért a vásártól Nagy József végül elállt.²²

Így már 1900-ban kénytelenek voltak javításokat végezni a szolgabírói betiltás elkerülése miatt.²³ A fürdő nyilvános forgalmának a betiltására a szobák dohos levegője, a kabinok számának elégtelensége, a köznép számára biztosítandó kabinok hiánya, a kutak gyenge karbantartása miatt került sor. Ugyanebben az évben a sósvizek használati jogáért felelős Magyar Királyi Főudvarmester kedvezően döntött az egyház számára. Ez a bonyodalom még 1898-ban kezdődött, mikor két pénzügyi tisztviselő bejelentése nyomán a Magyar Királyi Pénzügyi Hatóság illetékesei kijelentették, hogy az egyház a végrendelettel együtt nem örökölhet a sósvizek használati jogát is.²⁴ Ez annak volt köszönhető, hogy Dósa Elek országgyűlési képviselő eljár az ügy érdekében, ezért neki is és a püspöknek is jegyzőkönyvi köszönetet mondtak.²⁵ A vízhasználat adományázásának a feltétele volt, hogy a vármegyei tisztviselőknek az ingyenes fürdést biztosítsák.²⁶ 1901-ben egy masszírozó is jelentkezett a fürdőtelepre, valamint egy kereskedő áruházi engedélyt kér a területen. Mindkettő számára egy-egy régebbi épületet jelöltek ki.²⁷

A dolgok ideiglenes rendezettségére való tekintettel ismét előtérbe került a fürdő eladásának vagy haszonbérbe adásának a kérdése. Illyés Lajos, a Medve-tó

tulajdonosa, rendelkezhetett ekkor a Fekete-tó körüli földterületek egy részével, és kijelentette, hogy a fürdő bérbeadása esetén a jövedelem egy részét ilyen jogon fenntartja. Az ő területén voltak a kabinok. A közgyűlés határozata azonban ismét az volt, hogy a fürdő házi kezelésbe maradjon azzal a könnyítéssel, hogy a 20 vendégszoba a vendéglővel együtt bérbe adható. Illyés kikötésére azt határozzák, hogy amennyiben a fürdő jövedelméből részt követelne, akkor a kabinok szállíttassanak át az egyház területére, a neki és családjának eddig fenntartott ingyenes fürdőzés pedig szüntessék be.

Sófalvi Illyés Lajos fedezte fel elsőként a nemrég keletkezett Medve-tó kínálta lehetőségeket. Már korán kezdett kutatni a tó különleges felmelegedése után, fölvásárolta a tó körüli területeket, és 1894-ben villát is épített magának.²⁸ A mikházi ferences rend is kápolnát és barátházat épített magának a tó partján. Ezután Illyés családjának fürdőengedélyt szerzett, majd megindította a törvényes eljárást az új tó fürdővé nyilvánításának érdekében. Az engedélyek megszerzése után kezelő-részelet épített a tó partjára.

A Medve-tói fürdő fejlődését és konkurenciát jelzi, hogy a zenészek kérését nyújtottak be, hogy Illyés Lajos vendéglőjében is zenélhessenek, majd el is akarták hagyni az alsó fürdőt.²⁹ S. Illyés Lajos 1901 tavaszán létesítette a felső szovátai gyógyfürdőt, május 21-22-én Marostorda Vármegye Törvényhatósági Bizottsága a közgyűlésén szabályrendeletet adott ki annak jogosságát elismerve, a működési és használati engedéllyel együtt. A református lelkész szerint ennek a szabályrendeletnek egyes cikkelyei sértik a saját fürdőjük jogait és érdekeit, ezért a belügy-minisztériumhoz fordultak fellebbezésért.

Az 1902-es év elején a sikertelenségek hatására meghirdették a fürdő bérbeadását a marosvásárhelyi székely lapokban. A kitűzött határidőre 3 pályázó jelentkezett.³⁰ A presbitérium Rosner Árminnak adta bérbe a fürdőt 3200 korona éves bér fejében.³¹ Júliusban az ügy nagy fordulatot vett, ugyanis Illyés Lajos az ügyvédjén keresztül egy ajánlatot tett a sós fürdő megvásárlására. Megemlíti, hogy a fürdő az ő tulajdonát képezte valamikor.³² Az előzetes szerződéseket azonnal hajlandó volt megkötni, valamint a fürdőt a nyár végén átvenni. A főszolgabírónak való eladást a március 3-án kötött szerződés tanúsítja, ezt az Igazgatónács jóváhagyó határozattal látta el. A vételár ekkor 36 ezer korona volt. Ennek a meg nem valósulása után jónak látta az egyház az új vevő kérését elfogadni, azonban a vételárat ekkor már 40 ezer koronában szabta meg. A Fekete-tó és az azt körülvevő birtokok tulajdonjoga ekkor már tisztázott, az utak is rendbe voltak téve, ez az oka a megnövekedett árnak.

1902. március 4-én kötötték meg az adásvételi szerződést S. Illyés Lajossal, a vételár pedig maradt a 36 ezer korona.³³ Ebből az árból a vevő 20 ezer koronát azonnal kifizetett, a többit pedig a szerződésben foglaltak értelmében 5 év alatt

volt köteles törleszteni, de ehhez hozzájött még 6 százalék kamat is.

A jelenleg is álló templom építésekor elhatározták, hogy Veress József halálának ötvenedik évfordulójára az egykori egyházi adományozónak a nevét egy márványtáblán fogják megörökíteni, melyet a templom külső falára helyeznek majd el. Ezt a táblát a reformáció ünnepén kívánták felavatni a következő szöveggel: „*E táblát állíttatta a szovátai református egyház Veress Józsefnek 1817–1889 a nemes szívű adományozónak, az egyház anyagi megalapozójának emlékére. 1939 XI 31-*

Jegyzetek

1. Józsa András: *A Sóvidék és fürdői*. Firtos Művelődési Egylet, Korond, 2002.
2. Kőváry László: *Székelyhonról*. Kolozsvár, 1842. 56-57.
3. Zepczaner Jenő – Szőke András: *Szovátai fürdőélet*. Szovátai Városi Múzeum, Szováta, 2003. 7.
4. Szovátai Református Egyház Levéltára (Lásd továbbiakban: SZREL): Jegyzőkönyv 1893-1903. 1897. aug. 29.-ei presbiteri gyűlés. A végrendelet II. fő, és 2. alpontjainak értelmében.
5. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1905. márc. 5.-ei presbiteri gyűlés.
6. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1903. dec. 6.-ai presbiteri gyűlés.
7. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1895. jún. 14.-ei presbiteri gyűlés.
8. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1895. nov. 15.-ei presbiteri gyűlés.
9. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1896. márc. 8.-ai presbiteri gyűlés.
10. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1896. júl. 14.-ai presbiteri gyűlés.
11. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1897. máj. 2.-ai presbiteri gyűlés.
12. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1897. aug. 29.-ei presbiteri gyűlés. Ezt a fűrdőigazgatóság egy jelentés formájában terjeszti elő
13. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1897. okt. 3.-ai presbiteri gyűlés.
14. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1897. júl. 13.-ei presbiteri gyűlés.
15. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1898. dec. 4.-ei presbiteri gyűlés.
16. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1902. márc. 9.-ei presbiteri gyűlés.
17. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1898. jún. 19.-ei presbiteri gyűlés.
18. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1898. júl. 24.-ei presbiteri gyűlés.
19. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1897. szept. 12.-ei presbiteri gyűlés.
20. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1899. szept. 27.-ei presbiteri gyűlés.
21. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1899. szept. 3.-ai presbiteri gyűlés.
22. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1900. márc. 4.-ei presbiteri gyűlés.
23. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1900. febr. 11.-ei presbiteri gyűlés.
24. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1899. jan. 8.-ai presbiteri gyűlés.
25. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1900. okt. 7.-ei presbiteri gyűlés.
26. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1901. márc. 24.-ei presbiteri gyűlés.
27. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1901. jún. 6.-ai presbiteri gyűlés.
28. Józsa András: *Sófalvi Illyés Lajos: A modern Szováta-fürdő megalapítója*. In: *Hazanéző*, XVIII. évfolyam, 1. szám, 2007. 20-21.
29. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1901. jún. 30.-ai presbiteri gyűlés.
30. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1902. febr. 12.-ei presbiteri gyűlés.
31. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1902. febr. 16.-ai presbiteri gyűlés.
32. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1901. júl. 8.-ai presbiteri gyűlés.
33. SZREL: Jegyzőkönyv 1893-1903. 1902. márc. 9.-ei presbiteri gyűlés.
34. SZREL: Jegyzőkönyv 1936–1952. 1939. okt. 15. presbitériumi gyűlés.